

ARCHALP

Rivista internazionale di architettura e paesaggio alpino / Revue internationale d'architecture et de paysage dans les Alpes / Internationale Zeitschrift für Alpine Architektur und Landschaft / Revija za alpsko arhitekturo in pokrajino / International journal of alpine architecture and landscape

Nuove frontiere per il progetto nelle Alpi centrali e orientali

De nouvelles frontières pour le projet dans les Alpes centrales et orientales / Neue Grenzen für das Projekt in den Mittel- und Ostalpen / Nove meje projekta v osrednjih in vzhodnih Alpah / New frontiers for the project in the central and eastern Alps

ARCHALP

Rivista internazionale di architettura e paesaggio alpino / Revue internationale d'architecture et de paysage dans les Alpes / Internationale Zeitschrift für Alpine Architektur und Landschaft / Revija za alpsko arhitekturo in pokrajino / International journal of alpine architecture and landscape

Nuova serie / *New series* n. 05 - 2020

Nuove frontiere per il progetto nelle Alpi centrali e orientali

De nouvelles frontières pour le projet dans les Alpes centrales et orientales / Neue Grenzen für das Projekt in den Mittel- und Ostalpen / Nove meje projekta v osrednjih in vzhodnih Alpah / New frontiers for the project in the central and eastern Alps

Indice dei contenuti

Contents

Editoriale / Editorial	8
<hr/>	
1. Temi	
Ascoltare il territorio / Listening to the territory <i>Simone Cola</i>	15
Architektur als Chance. Bauen neu denken / Architecture as an opportunity: rethinking construction <i>Daniel A. Walser</i>	25
<hr/>	
2. Esperienze	
Zwischen regionalem und persönlichem Kontext: die Arbeit von Bernardo Bader / Between regional and personal context: the work of Bernardo Bader <i>Verena Konrad</i>	37
Zeitlose Architekturen / Timeless architectures <i>Markus Wespi, Jérôme de Meuron, Luca Romeo</i>	49
Progettare con il Genius loci / Designing with the genius loci <i>Nicola Baserga</i>	59
Vsak projekt je lahko priložnost za krepitev skupnosti / Architectural design: an opportunity to strengthen local communities <i>Meta Kutin</i>	69
Zwei Bauten, am Berg und im Tal / Two buildings, one in the mountains and one in the valley <i>Andreas Flora</i>	79
Adattarsi / Adapting <i>Matteo Scagnol</i>	89
Baukultur – Cultura del costruire / Building culture <i>Gerd Bergmeister, Michaela Wolf</i>	99

Progettare in montagna / Designing in the mountains <i>Gerhard Mahlkecht</i>	109
Tessere “inattese” in un vecchio mosaico / “Unexpected” tiles in an old mosaic <i>Enrico Scaramellini</i>	119
Tradurre la tradizione / Translating tradition <i>Federico Mentil</i>	129
Conoscere i luoghi, interpretare il cambiamento / Knowing places, interpreting change <i>Alberto Winterle</i>	139
Ragioni del passato e condizioni del presente / Past reasons and present conditions <i>Roberto Paoli</i>	149

simone **cola**/daniel **walser**/
marcus **wespi**/jérôme **de m**
nicola **baserga**/meta **kutin**/
scagnol/gerd **bergmeister**/
mahlknecht/enrico **scaram**
alberto **winterle**/roberto **pa**

/verena **konrad**/
neuron/luca **romeo**/
andreas **flora**/matteo
michaela **wolf**/gerhard
hellini/federico **mentil**/
oli

1. ESPERIENZE

Vsak projekt je lahko priložnost za krepitev skupnosti

Architectural design: an opportunity to strengthen local communities

The essay describes architectural design as a process to be shared by the local community and highlights the reasons behind this approach. The issue is illustrated by the projects carried out in the village Stara Fužina in Bohinj, and more particularly by the examples of a flat built for a resident and a renovated tourist apartment. The existing village ambiances have taken shape gradually, adapting to the natural environment and to the traditional craftsmanship, skills and values of the local community. In the recent past, Bohinj has changed rapidly to achieve fast development and fulfil new, emerging needs of the community brought about by the tourism industry. The complex procedures that accompany spatial architectural interventions, as well as the emergence of new activities and the changing population structure, have affected the relationship of the community with space significantly. Breaking ties with the environment and the community may cause serious harm to both natural and cultural heritage. At the same time, even the smallest architectural intervention on space may constitute an opportunity to reinforce those ties. We conceive the community as a process (Follett, 1919); any project, therefore, may serve as an opportunity to build and nurture relationships with the local population: a chance not taken is a missed opportunity. Consequently, architectural design can reinforce these ties if it is based on appropriate project solutions and a designing process conceived to spontaneously and informally exchange experiences, knowledge and ideas between architects and the local population. Consequently, an architect's long-term presence in the local environment of a place facilitates her/his inclusion in the community.

Meta Kutin

An architect practising in Slovenia. In the framework of her doctoral studies, she has explored socially engaged older adult education in the field of architecture and the role of public space in the social inclusion of the elderly. She has initiated a fair number of local and international projects involving her students at the Slovenian Third Age University (U3A) in expansive/exploratory learning and authored several articles. She is a member of the executive board of the Architects' Society of Ljubljana (DAL), and an active member of the Slovenian chapter of Docomomo (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement).

Keywords

Community as a process, architecture, local, architect's role, heritage.

Doi: 10.30682/aa2005f

Na odprtju

Hiša v alpski vasi:
od daleč deluje
arhetipsko / Alpine
village house: at
distance it works
as archetype. Meta
Kutin and Tomaž
Ebenšpanger, Stara
Fužina, Bohinj (SLO),
2016 (foto Janez
Marolt).

Fig. 1

Hiša v alpski vasi:
tloris pritličja / Alpine
village house: ground
floor plan.

Fig. 2

Turistični interior vasi:
dva v Stari Fužini:
tloris, stane po
končani prenovi in
stanje pred prenovi
/ Tourist interior
for two in Stara
Fužina: ground
plan, situation
after renovation
completed and
situation before
renovation.

Svoj pogled na prostor sem razvijala kot izkušnjo nekoga, ki je zajeten del časa razpet med urbanim in ruralnim, med Ljubljano in Bohinjem. Čeprav sem bila mestni otrok, sem brezskrbna poletja najraje preživljala v ozki ledeniški bohinjski dolini, natančneje v Stari Fužini v Bohinju, vasi s fužinarskim in planšarskim izročilom, ki leži le lučaj od ledeniškega jezera. Če mi je bila Stara Fužina sprva zanimiva bolj kot turistična destinacija, pa sem v zadnjih letih gručasto zasnovano vas, po kateri so posejani ledeniški balvani, sprejela kot svoj drugi dom. K temu je znatno pripomogla moja aktivna vključenost v lokalno življenje. To se ni zgodilo na hitro. Medsoseseke vezi so pripomogle, da so mi zaupali arhitekturne projekte, ki so nas še bolj zblížali. Pri čemer mi, zanimivo, življenje v glavnem mestu daje potrebno distanco, s katero lažje ozaveščam vrednost ohranjanja tamkajšnjih arhitekturnih ambientov, ki so bili izoblikovani počasi skozi kolektivne izkušnje skupnosti.

Vrednost počasi nastajajočih prostorov

Kot opazovalce nas privlačijo večplastne prostorske situacije, odprte za spremembe in razvoj. Pri teh prihaja do ravno pravšnje nepredvidljivosti, da se ohranja naše zanimanje zanje. Tudi stavba, na primer, naj ne bo le primerno proporcijsko in funkcionalno oblikovana, temveč naj omogoča tudi razvoj prostorske zasnove in nadgradnjo ambienta skupaj z njenimi uporabniki. Tako kot se dobro počutimo v naravi, stik s katero ostaja ena osnovnih človekovih potreb (Willson, 1984), se dobro počutimo tudi v tistih ustvarjenih ambientih, ki so se oblikovali postopoma, z odzivanjem na naravne danosti, obrtnim znanjem prebivalstva in vrednotami lokalne skupnosti. Takih, kot so tisti v Stari Fužini. V želji po hitrem napredku in prilagajanju novim potrebam, ki jih je prinesel turizem, pa se prostor v Bohinju zadnjih deset let spreminja pospešeno. Hitrost sprememb vodi v pogosto premalo domišljene ali poenostavljene rešitve odločevalcev. Vse bolj zapleteni birokratski postopki, ki danes spremljajo posege v prostor, pojavljanje novih dejavnosti in spreminjanje strukture prebivalstva, ki je vse manj vezano na zemljo, imajo med drugim vpliv na to, kako lokalna skupnosti izrablja prostor, v katerem živi. Trganje vezi v skupnosti vodi v pospešeno propadanje krh-

ke naravne in kulturne dediščine, ki ga ne bo mogel ustaviti noben predpis ali zakon.

Skupnost je proces

Priložnost za krepitev omenjenih vezi je lahko vsak še tako majhen arhitekturni poseg v prostor vasi. Ker razumem skupnost kot proces (Follett, 1919), vidim vsak projekt kot izrabljeno ali pa zamujeno priložnost za razvijanje odnosov v njej. Da je arhitekturni projekt, pri katerem sodelujem, vpet v lokalno okolje, pomeni, da mora biti sodelovanje s skupnostjo, ki se ob njem oblikuje, pristno. Zato se mi zdi ključna pripravljenost, da kot arhitektka v skupnosti igram vlogo analitika, razlagalca in interpretata prostorskih situacij. In to še veliko prej, preden se postavi, in še dolgo po tem, ko se gradbiščna ograja podre (Kutin, 2009).

K temu smo stremeli tudi pri projektu (soavtorstvo z arhitektom Tomažem Ebenšpangerjem) hiše v Stari Fužini. Gre za stalno prebivališče domačinke, pri čemer je stavba ponudila izrazito drugačne odgovore na arhitekturna vprašanja o sodobnem bivanju na podeželju. Posamični primeri sodobne alpske arhitekture so se v okolici sicer že pojavljali, vendar so bili vsi zgrajeni za občasno bivanje prišlekov iz mestnih okolij.

Stavba je bila tudi zaradi razgledne lokacije ves čas gradnje na očeh vaščanov. Sugestije lokalnih prebivalcev v majhnih skupnostih pa nimajo zanemarljivega vpliva, zato je bilo že na začetku izkazano zaupanje naročnice treba upravičiti in razvijati skozi celoten proces projektiranja in gradnje. Prav tako pa tudi zaupanje ostalih izvajalcev, lokalnih obrtnikov, da so sprejeli nekatere konstrukcijske detajle, ki jim niso bili domači. Na vprašljive poglede mimojdočih domačinov so naletele predvsem fasade brez tradicionalnih lesenih opažev v zatrepu in brez balkonov, ki so zapisani v tradicijo bohinjskih vasi, ne glede na to, ali danes zanje še obstaja potreba. Prav tako so bile težje sprejete velike steklene površine, zaradi katerih so »izginila okna«.

Lokalni izvajalci so postopoma vse bolj sproščeno prispevali k projektu s stvarnostjo, ki jo je izpililo življenje v dolini. Med obojestranskim učenjem smo zasnovali in sprejeli nekatere drugačne detajle, na primer sodobno interpretacijo nekdanjih le-

senih žlebov na močnih lesenih kljukah, zasnovali smo poudarjeno tanke strešne napušče iz križno lepljenih plošč, tradicionalna krilna polkna pa smo interpretirali z drsnimi vodili, ki so omogočila zaslitiranje večjih površin. Končana stavba pa od daleč vendarle še vedno deluje arhetipsko: sledi lokalnemu proporcijskemu tipu bauronu, napušči so glede na potrebo različnih globin, pred vhodom je klop, s katere je odličen pregled nad vaško pot in soses-

dov vhod, kar je skoraj pravilo v bohinjski gradnji. Rezultat je tako imenovana tiha arhitektura, katere vrednost se pokaže predvsem, ko stopiš bliže in si vzameš čas za njene detajle.

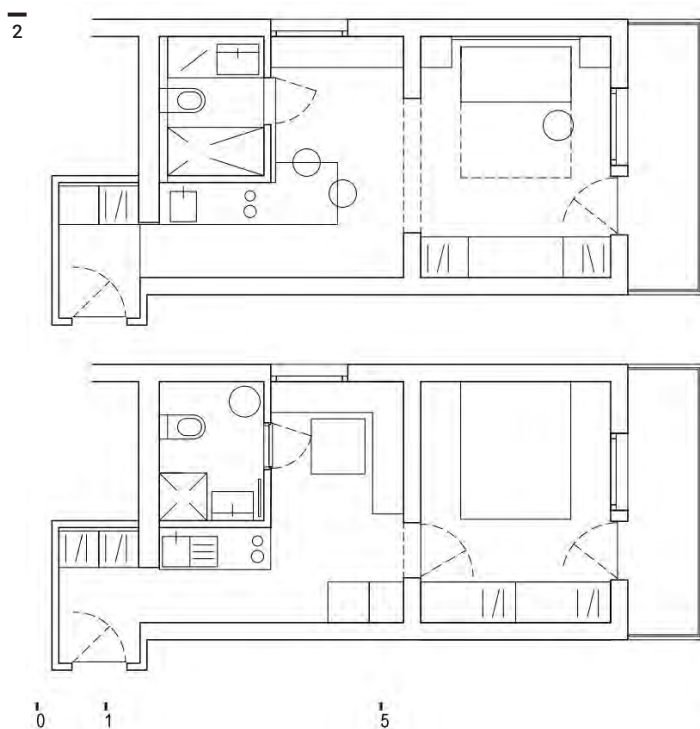
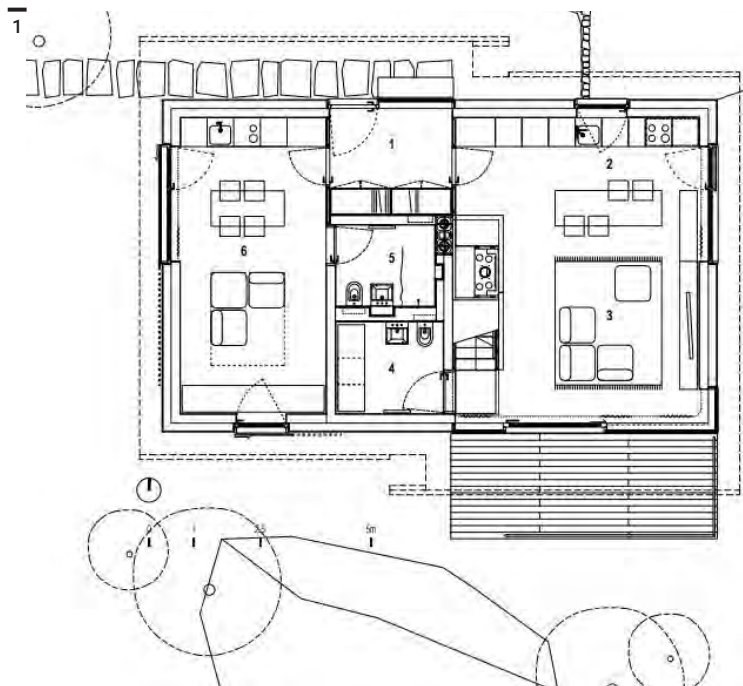
Arhitektura kot odprta govorica

Nedavno prenovljen turistični apartma na vsega 23 m², namenjen oddajanju, predstavlja drugačna vprašanja bivanja v Stari Fužini. Večstanovanjska stavba na koncu vasi je bila večkrat prezidana in razdeljena v manjše enote. Iz tega izhaja nerodno zasnovan tloris in razporeditev instalacij, ki jih ni bilo mogoče prestavljati. Zato smo s pohištvenimi elementi poskušali optično skriti neprimerno umeščen vhod v kopalnico in bolj poudariti poglede skozi malo okno. Jedilna miza je bila iz temnega vogala tako prestavljena v središče prostora. Konzolno podaljšan kuhinjski pult sedaj zaradi svoje umestitve povabi sedečega, da pogled usmeri skozi strešno okno na Alpe. Z masivnim lesom, kovanimi ročaji in preprosto govorico interierja smo naslovili pragmatizem lokalnega okolja. Pa tudi s tem, da nismo posegali v prostor na način, ki ni bil nujen. Tako je, na primer, dobro ohranjen parket na ribjo kost, kljub mojim pomislekom, da ni ravno alpskega značaja, po posvetu z ekipo ostal.

Interier je nastajal v tesnem sodelovanju z lokalnimi mojstri. Največja pohvala je bil njihov komentar ob zaključku projekta: »to smo pa dobro naredili«. Tudi tokrat je bil namreč sprva njihov največji pomislek, da bo končni rezultat preveč enostaven in ambient s tem nekako siromašen.

Arhitekturo razumem kot odprto govorico, kjer je naloga arhitekta, da prostor funkcionalno razvije, uravnoteži z materiali in svetlobo, potem pa dopusti, da se le-ta postopoma nadgrajuje in razvija ter živi naprej nekoliko nepredvidljivo s svojimi uporabniki. Kar, upam, lahko nov ambient približa tistim iz časov, ko je arhitektura še lahko nastajala počasi.

Aktivnosti prebivalcev malih skupnosti, za katere je značilna gostota in raznolikost medsebojnih srečanj, krepijo povezanost, občutek pripadnosti skupini in medsebojno zaupanje. Zaupanje je krhka tvarina. Ne zadostujejo le projektne rešitve, kot sta, na primer, umeščanje klopi pred vhode stavb ali orientacija stavbnih odprtin proti značilnim vozliščom dogajanja v vasi. Pri vsakem projektu v Bohinju se je izkazalo, da tudi sam proces projektiranja in gradnje pomeni priložnost za dogodke, ki krepijo skupnost. Aktivnosti na terenu med gradnjo in novice, ki pri tem krožijo po vasi, namreč spodbujajo spontano in neformalno komentiranje vaščanov, v sproščenem vzdušju pa tudi arhitekti lahko razjasnimo kakšno zagato, interpretiramo svoje rešitve ali izmenjamo izkušnje. Tudi zato se mi zdi privilegij, kadar ima arhitekt priložnost, da biva v okolju in postane del skupnosti, v kateri in s katero ustvarja. ■

Bibliografija

Follett Mary Parker (1919), «Community is a Process», in *The Philosophical Review*, vol. 28, n. 6, pp. 576-588.

Kutin Meta (2009), «Kakovost bivanja in njena dinamika rasti, Vloga načrtovanja na primeru sobivanjske skupnosti / Quality of life and its growth dynamics, The role of planning in the case of a co-housing community», in *AR-arhitektura raziskave*, n. 2, pp. 70-77.

Wilson Edward Owen (1984), *Biophilia: The Human Bond with Other Species*, Harvard University Press, Cambridge.

4

Fig. 3

Navdih / My
inspiration: preprosti
materiali v čudoviti
kompoziciji
z naravnim
ambientom /
Simple materials
but beautiful
compositions that
correspond to the
natural background.

Fig. 4

Navdih / My
inspiration: pokrit
prostor pred
vhodom je prostor
srečevanja sosedov
/ Covered space at
the entrance is the
place for meeting
the neighbours.

Fig. 5

Navdih / My
inspiration: stari
skedenj v kompoziciji
z dolino Voje / Old
barn composition
with Voje valley.

5

Hiša v alpski vasi /
Alpine village house.
Meta Kutin and
Tomaž Ebenšpanger,
Stara Fužina, Bohinj
(SLO), 2016
(foto Janez Marolt).

8

Fig. 6

Preprosta interior, ki
čaka na nadgradnjo
s strani stanovalke
/ A simple interior
waiting for lifestyle
upgrade by its
resident.

Fig. 7

Razmerje stavbe v
biauronu / Building
ratio in biauron.

Fig. 8

Tako kot ostali
deli vasi je tudi tu
parcels posejana z
ledeniškimi balvani /
Building plot covered
by boulders of
glacier origin.

Turistični interior za dva / Tourist interior for two. mKutin
Arhitektura, Stara
Fužina, Bohinj (SLO),
2020 (foto Mitja
Sodja).

11

Fig. 9

Pohištvo je zasnovano pragmatično, kar je značilnost, ki spremlja vse v Bohinju / Pragmatically designed furniture characteristic of the area of Bohinj.

Fig. 10

Ker nerodno zasnovanega prostora nismo mogli gradbeno spreminjati, smo le z lesenimi oblogami sten in pohištvom v prostor vnesli pravilne poudarke. Skrili smo vhod v kopalnico in poudarjen element priprave in zaužitja hrane / Wooden wall cladding and furniture compensated for awkward construction of the old building which could not be torn down or rebuilt.

12

Fig. 11

Z jedilne mize, ki je podaljšani pult, se sedaj odpira najlepši pogled skozi sicer majhno na Alpe in jezero / Fantastic view of the Alps and the lake from the dining table.

Fig. 12

Turistični interior za dva v Stari Fužini: središče prostora postane jedilna miza / Tourist interior for two in Stara Fužina: dining table as centre of the room.

